

Ko e hā 'a e me'a te ke lava 'o faí?

Ko e hokosia 'a e tāufehi'á 'e lava ke ne fakatupu 'a e maumau lahi mo e ilifia 'i hotau ngaahi komiunitií. Kapau kuo uesia koe, mo ho ngaahi kaungāme'á pe fāmilí, 'e he ngaahi 'ulungaanga tāufehi'á, 'oku mahu'inga ke **tokoni, lekoōti**, mo **lipōōti**.

1. Tokoni

Fakapapau'i ko koe mo e kakai kehe 'oku uesiá 'oku mou 'i ha feitu'u 'oku malu, pea mavahe mei he tokotaha 'okú ne fakatupu 'a e hiá. Kapau ko ha fakamo'oni koe, 'ai ke mahino ko e tokotaha pe ko kinautolu 'oku uesiá 'oku 'ikai te nau nofo tokotaha pea 'okú ke 'i iai ke poupou'i kinautolu.

2. Lekoōti 'a e me'a 'oku hokó

'E malava ke mahu'inga ha fakamo'oni 'oku lekoōti pe fakatolonga mei he me'a na'e hokó 'o kapau 'e fai hano fakatotolo'i. Kapau 'e lava ke fakahoko 'i ha founiga malu, teke lava 'o:

- Lekoōti ha fo'i vitiō pe fataa'i 'a e me'a na'e hokó
- Tauhi ke malu ha ngaahi fakamo'oni fakaesino
- Hiki fakaikiiki 'a e taimi, feitu'u, mo e kakai (pe ngaahi fakamatala 'o e kakai) na'e kau ki aí.

3. Lipōōti 'a e me'a na'e hokó

Te ke lava 'o lipōōti fakahangatonu 'eni ki ha potungāue pe talaatu ki ha tokotaha falala'anga 'oku ofi taha atú - hangé ko ha faka'uli pasi, tokotaha le'o pe 'i ha 'ōfisi talitali. Te ke lava foki 'o tala ki ha tokotaha 'okú ke falala ki ai te ne lava ke poupou mo tokoni atu kiate koe ki hono lipōōti 'a e me'a na'e hokó.

Telefoni ki he 111 kapau 'oku 'i ha tu'unga fakatu'utāmaki ha taha.

'Oku tokoni hono lipōōti 'o e me'a na'e hokó ki hono tauhi hotau ngaahi komiunitií ke malu, mālohi, mo poupou'i.

Tu'u fakataha ke tau'i 'a e taufehi'á 'i Aotearoa

'E malava 'e he taufehi'á ke ne uesia kovi 'a kitautolu kātoa, hotau ngaahi kaungāme'á, hotau fāmilí, pea mo hotau ngaahi komiunitií.

Kapau 'okú ke mahalo'i ko koe, ko ha tokotaha 'okú ke 'ilo'i, pe ko ha kulupu 'oku fakataumu'a ki ai 'a e taufehi'a koe'uhí ko honau matakáli, tui fakalotú, tu'unga tangata pe fefiné, tafa'aki 'oku 'i ai 'i he tu'unga fakaetangata pe fakaefefiné, ta'u motu'á, faingata'a'ia fakaesinó, pe ko ha toe konga pē 'o honau 'ilo'i'angá, 'oku mahu'inga ke lipoōti 'eni.

'Oku lava ke ho'ata mai 'a e taufehi'a 'i he ngaahi 'ulugaanga kehekehe. Mei he ui 'aki ha ngaahi hingoa fakamamahi ki he ngaahi fakamanamana, ngaohikovia, ngaohikovia 'i he 'initanetí, maumau mei he faihiá, taa'i fakamamahí, mo e fakamamahi fakalielái. 'Oku fakataumu'a 'a e ngaahi ngáue fakamamahi ko 'ení ke fakatupu ha maumau pe manavahé ki ha tokotaha (pe fa'ahinga tokolahí ange) pea mo e lahi 'o e ngaahi komiunití koe'uhí pe ko kinautolu.

Ko hono lipoōti 'e malava ke fakasi'isi'i ai 'a e ngaahi uesia kovi 'oku fakatupu mei he taufehi'a pea lava ke ma'u ai 'a e fakamatala fakalukufua ki he founa 'oku uesia ai 'a hotau fonuá. 'Oku malava leva hení 'e he ngaahi potungáué ke nau muimui'i mo ta'ofi 'a e ngaahi 'ulungaanga koví, pea toe fakahoko foki mo e ngaahi tokoni kiate kinautolu 'oku uesiá.

Lipoōti

Kapau 'e 'ikai teke lipoōti, 'e 'ikai te mau lava 'o tokoni.

'Oku mau mahino'i ko e talanoa fekau'aki mo e ngaahi me'a ko'ení 'oku lava ke faingata'a. 'Oku lahi 'a e ngaahi founa ke ke fili mei ai ke lipoōti mo kumi ha tokoni, kau ai 'a e malava ke ke lea mai 'i ha founa 'oku malu mo 'ikai 'ilo'i ai koe.

Polisi

Kapau 'oku 'i ha tu'unga fakatu'utāmaki ha taha pe 'oku lolotonga hoko ha me'a, [telefoni ki he 111 'i he taimí ni pē](#).

Kapau kuo 'osi hoko ha me'a ia pea 'oku 'ikai ha taha 'oku 'i ha tuunga fakatu'utāmaki, [lipoōti ia 'i he 'initanetí 'i he 105.police.govt.nz](#)

Netsafe

Ko e Netsafe ko e kautaha malu'i ia 'i he 'initanetí 'a Nu'u Silá ni, 'ia 'oku tu'u tau'atáina pea 'ikai ma'u ha'ané pa'anga tupu. Te ke lava 'o lipoōti ha ngaahi me'a kau ai 'a e ngaohikovia 'i he 'initanetí, houtamakí mo e ngaohikoví.

['Aahi ki he netsafe.org.nz/report](#)

[Pe telefoni ki he 0508 NETSAFE \(0508 638 723\)](#)

Ko e Department of Internal Affairs: Fakafepaki'i 'o e Fakamálohi Fakalilifú 'i he 'Initanetí (Countering Violent Extremism Online)

Ko e fatongia 'o e Timi ki he Fakafepaki'i 'o e Fakamálohi Fakalilifú 'i he 'Initanetí (Digital Violent Extremism Team) 'i he DIA ko hono tokanga'i ke malu 'a e kakai 'o Nu'u Silá ni mei he fakatu'utāmaki 'i he 'initanetí 'aki 'enau ngáue ki hono ta'ofi 'a e mafola 'o e ngaahi fakamatala kovi 'oku malava ke tu'uaki atu pe faka'ai'ai 'a e fakamálohi fakalilifú.

['Aahi ki he dia.govt.nz/Countering-Violent-Extremism](#)

Tokoni

'Oua 'aupito na'a ke ongo'i 'i ha taimi 'oku ke tuenoa.

'Oku 'i ai ma'u pē 'a e tokoni 'oku 'atā atu.

Tokoni ki he Kakai Uesiá (Victim)

Kapau kuo uesia koe tupunga mei ha maumaulao, tatau ai pē pe ko e ha hono mamafá, 'oku lava ke ma'u ha tokoni. 'E lava 'e he Victim Support ke tokoni atu kiate koe ke ke lava 'o tokangaekina 'a e ngaahi uesia fakaeloto mo e ngaahi uesia kovi mei he hiá pea 'oatu mo ha fakamatala ke tokoni'i koe ke ke mahino'i 'a e founa fakalaó.

['Aahi ki he victimsupport.org.nz](#)

[Pe telefoni ki he 0800 842 846](#)

Tokoni ki he mo'ui fakae'atamaí (Mental health support)

'Oku lahi 'a e ngaahi naunau mo e ngaahi sèvesi 'oku 'atā atu ke tokoni, kau ai 'a e telefoní mo e ngaahi sèvesi mo e fakamatala 'i he 'initanetí, mo e tokoni 'i he fesiofaki mata ki he mata.

Depression Helpline

[Telefoni ki he 0800 111 757](#)

[Tohi \(Text\) ki he 4202](#)

['Aahi ki he depression.org.nz](#)

1737

[Telefoni pe tohi ki he 1737](#)

['Aahi ki he 1737.org.nz](#)

Suicide Crisis Helpline

[Telefoni ki he 0508 TAUTOKO](#)

The Lowdown

[Telefoni ki he 0800 111 757](#)

[Tohi ki he 5626](#)

['Aahi ki he thelowdown.co.nz](#)

Lifeline

[Telefoni ki he 0800 LIFELINE](#)

[Tohi ki he HELP pe 4357](#)

['Aahi ki he lifeline.org.nz](#)

Tokoni fakakomiunití (Community support)

Ko e Neighbourhood Support 'oku nau ngáue mo e potungáue Polisi ke fakatahataha'i mai 'a e ngaahi kaungá'api 'i he koló ke fokotu'u ha ngaahi komiunití 'oku malu, tu'u málöhi mo fehokotaki.

['Aahi ki he neighbourhoodsupport.co.nz](#)

[Pe telefoni ki he 0800 4 NEIGHBOURS](#)

Kau 'Ófisa Fengaüe'aki 'a e kau Polisí (Police Liaison Officers)

[Ko e kau 'ofisa fengäue'aki 'ae kakai Maulí \(lwí\)](#)

'oku nau fakahoko ha fatongia mahu'inga 'i hono fe'aveaki 'a e ngaahi fiema'u fakae'ulungaangá mo ngáue ke fakalakalaka 'a e vaha'angatae 'a e kau Polisí mo e kakai Maulí

[Ko e kau 'Ófisa Fengäue'aki](#)
[Fakamatakalí mo e Pasifikí \(Ethnic and Pacific Liaison Officers\)](#)

'oku nau ngáue 'i he ngaahi komiunití 'i he kotoa 'o e fonuá, ke nau fanongo ki ho'o ngaahi hoha'á mo ngáue ke fakalakalaka 'a e malu 'i ho ngaahi komiunití.

[Ko e kau 'Ófisa Fengäue'aki ki he Fa'ahinga Kehekehé \(Diversity Liaison Officers\)](#)

'oku nau fakafehokotaki 'a e Polisí mo e kakai 'i hotau komiunití 'a ia 'oku 'ilo'i kinautolu 'oku nau fakatangata/fakafefine, lesbian, bisexual, transgender, intersex mo queer.

[Ke fetu'utaki ki ho'o 'Ófisa Fengäue'aki, 'aahi ki he police.govt.nz/contact-us/local-contacts](#)